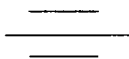

4. Miért olvassák a németek a magyarokat? Szerk.: Bernáth Árpád és Bmbitz Attila. Grimm Könyvkiadó, Szeged, 2004. 11-14. p.
5. Acsády György – Püspöky István – Vertel Beatrix: Hajdanvolt szépasszonyok. Panoráma, Bp., 2004.; Dr. Papp Árpád: Vivát! – Éljen! – Ziveli! Szabadkai Városi Múzeum (Gradski Muzej Subotica). Szabadka (Subotica), Grafoprodukt, 2007.; Vertel Beatrix, Kreutzer Andrea, Acsády György: Hajdanvolt úriemberek. Bp. 2008.
6. Kornfeld Móric: Trianontól Trianonig (Tanulmányok, dokumentumok). Közreadja: Széchenyi Ágnes. Corvina, 2006 alapján
7. A századforduló és Ady. Összeállította: Gaszner Tibor AKG, Bp., 1995. 6-13. p., 18-26. p.
8. Gaszner Tibor: i. m. 41-46. p.
9. Ady Endre: Muskétás tanár úr. Lazi Bt., Szeged, 1999.
10. Gaszner Tibor: i. m. 379-380. p.
11. Nemere István: Ady szerelmei. Anno Kiadó (é. n.); Ady Endre. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés és kiadó Kft. (é. n.) alapján
12. Oláh János: Kosztolányi korának iskolájáról. Módszertani Közlemények, Szeged, 1985/3 195-199. p.; Kosztolányi regényéről film is készült.
13. Gaszner Tibor i. m. 140-155. p.
14. Kaffka Margit: Hangyaboly. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1971.; majd Jelenkor Kiadó, Pécs, 2001. /Az frónőről mindkét kiadásban tanulány is jelent meg: Bodnár György, Márton László tollából/; Pintér Jenő: A m. ir. tört. II. i. m. 146-147. p.; A m. ir. tört. 1905-től napjainkig i. m. 121-122. p.; A törvényekről: Gergely Jenő – Kardos József – Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Korona kiadó, Bp., 1977. és Kretovics László – Oláh János: A Szeged Rókusi plébánia második 100 éve (1905-2005) Sigillum 2000 Bt. Szeged, 2006.
15. Szomoróy Dezső: Horeb tanár úr. Múlt és Jövő Kiadása Bp., 2007. Kertész Imre idézete a hátsó borítón.
16. Babits Mihály: Timár Virgil fia, Kártyavár. Palatinus Kiadó, 1997. (Benne Bodnár György utószavával); Pintér Jenő: A m. ir. tört. II. i. m. 81-82. p., A m. ir. tört. 1905-től napjainkig i. m. 131. p.; Oláh János: Babits nézetei a tanulók erkölcsi fejlődéséről. Módszertani Közlemények, Szeged, 1984/1 50-53. p.

KISS FERENC
nyugdíjas tanár
Tapolca

A nyitott iskola és az emberi kapcsolatok (Visszaemlékezés)

Iskolai emlékek után kutatva, a ma élő nyugdíjas aranydiplomás korosztály keserű szájjal idézi fel egykori tanárait, diákkori emlékeit. A tankönyvszagú iskolai környezet elsősorban azokat viselte meg, akik leginkább rászorultak volna az iskola segítőkész támogatására, mert a „Mire vagyok képes?” kérdésre keresték a választ.

Az 1950-es években zsúfolásig megteltek az iskolapadok munkás-paraszt származású fiatalokkal. A bennük rejlő képességek kibontakoztatásának segítése helyett még a fizikai munkát is megutáltatták a fiatalokkal. „Ha nem tanulsz, mehetsz a TSZ-be kapálni!” –, mintha „szégyen” volna megfogni a kalapácsot, kerti kapát.

A zsúfolt tanteremben még a falitáblát is alig látták a hátsó padosor tanulói. A tanítás nélkülözött mindenféle szemléltetőeszközt, tanulókísérleti berendezést, szertárat, tanműhelyt, gyakorlókertet, tornatermet, rajztermet.

Az iskolai környezet azt sugallta: kérdést feltenni „illetlen”, időrabló dolog, a tapogatózó kísérleti munkavégzés „szégyen”, a gyerek kötelessége a szolgáló tanulás, felelés, dolgoztatás. A tankönyvek – de más kiadványok is – színtelenek, laza kötésűek, unalmasan egyhangúak voltak. A színes, erősebb kötésű, élvezetesebb antikvár könyveket elavult, reakciós, rendszeridegen jelzővel illették.

Az iskolai környezet mostohaasága elkésérítette a pedagógust is, gyakran fenyegetőző szidalmazásba kezdett, a maga tehetetlenségét a gyereken bosszulta meg. A pedagógus lelkén száradt, hogy nem is akart változtatni a tanítás-tanulás szolgáló, megalázó jellegén. Pedig az 1950-es években sem tiltotta semmiféle kormányrendelet a hulladékokból házilag fabrikálható taneszközök használatát¹. Műszaki kartont, színes tust az 1950-es években is árusítottak. A pedagógus ennek ellenére sem készített szemléltető falirajzokat. A hazai kereskedelemben is beszerezhető tükröreflexes fényképezőgéppel begyűjthető rovarok, levelek, virágok, múzeumi, könyvtári, levéltári dokumentumok is oldották volna az iskolai környezet sivárságát^{2,3}.

Mіндеzen személyesen is átélte tapasztalatok birtokában még napjainkban is úgy tűnik, az iskola mindig is ilyen volt múltban és jelenben egyaránt – amint azt kisiskolásként is megtapasztaltuk. A tanórai és tanórán kívüli időkeretek mereven elkülönülnek egymástól. Ezért van az, hogy egy-egy séta, kirándulás, szünidei tábor, erdei iskola inkább csak a kikapcsolódást szolgálja. A tanítás zömében napjainkban is tanteremben, tanítási órákon történik. A tanítási óra időtartama napjainkban is 45 perc. A 2x45 perces testnevelés, rajz, technika tantárgyak órái között is 10 perc szünet van.

Az iskolai tanulmányaikat befejező mai diákok is alig-alig keresik fel volt iskolájukat, tanáraikat. Az iskolai tanulás élethosszig tartó vonzó ereje napjainkban is csekély, nincs kellőképpen megalapozva. Az iskola nem eléggé „nyitott” az életre. Az iskolából kikerülő diák az életben való boldogulását az iskolától függetlenül kénytelen – sokszor mindent előlről kezdve – megvalósítani.

Az iskolai emlékek utáni kutatást kiterjesztve a mára már kihalt elődök munkásságára, a bennünk élő iskolaképnél életközeli, hatékonyabb, rokonszenvesebb iskola képe rajzolódik ki előttünk. A korabeli sajtó is emléket állít az 1890–1900-as évek kiváló alkotó pedagógusainak. Íme két példa:

A tapolcai születésű Redl Gusztáv⁴ (1853–1917) felső népiskolai igazgató-tanár pedagógiai és természettudományos ismereteit kitartó önképzéssel szerezte. Az ő kezdeményezésére szerveződött polgári fiúiskola tanára, igazgatója lett. Megalapítója és első elnöke az Országos Polgári Iskolák Tanárainak Egyesülete megyei körének. Pedagógusként tanulói segélyegyesületet, segélykönyvtárat szervezett. Megalapította az iskolai könyvtárat. Egyik kezdeményezője és sokáig résztvevője volt a tapolcai műkedvelő előadásoknak. Amatőr természettudósként kutatott, gyűjtötte, preparálta és rendszerezte a környék flóráját és faunáját, ásványait, kövületeit. A Tapolca és Vidéke (1894. november 20.) írja: „Redl Gusztáv tapolcai felső népiskola igazgatója az iskola 9 tanulóival július 2. és augusztus 5. között Badacsonytomajtól Felsőörsig terjedő balatonparti vidéken 280 db kőzetet, 300 db kövületet, 600 db rovar, néhány kígyót, békát, halat, 16 db régi pénzt, néhány római kori cserépmaradványt és egy vasgyűrűt talált. Az erről szóló jelentést az iskola irattárába tette.”

Keszler Gyula⁵ (1844–1916) tanító, polgári iskolai tanár 1872-ben meghívással került Tapolcára a felsőbb népiskolába, a későbbi polgári fiúiskolába. Kiváló kezűgyűsségével gyarapította az iskola technikai felszerelését. Méhészként kaptárat, szőlőtulajdonosként „szőlő-ajtó” gépet szerkesztett. Munkatársa volt a Borsszem Jankó című élc lapnak. Szabadidejében festeggett, orgonafugákat komponált, verseket írt.

A Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum (Tapolca, Templom domb) állandó kiállításán („Séta egy régi iskolában”) a tanszer- és szemléltetőeszköz-történeti tárlaton taneszközök, szemléltetőeszközök, kertészeti munkagépek modelljei, gyűjtemények, gyermekrajzok, kézimunkák láthatók.

Az alkotó pedagógusok és diákok közreműködésével teremtett varázslatos iskola és környezete még a két világháború közötti válságos években is visszaemlékezések tárgya volt.⁶

„Gazdasági iskola, tanárkert, jaj be régi mese! Ki emlékszik még a szőlőskertre, nagy gyümölcsösre, konyhakertészetre a Gyulakeszi-úton, a város végén?...

– Emlékeztek rá fiúk, amikor zöldhátú illatos cingolányokra vadásztunk a Poszdomb alatt?

– Meg amikor a Vendékcserben gyűjtöttük a „bábrabló ékényt”?

– Hát amikor a Szenlélek-forráshoz mentünk el a nagybajuszos gyászscincérekért?...”

Az 1890–1900-as évek „vonzó” és az 1950-es évek „tiszító” hatású iskolaképe az iskola „nyitottságában” különbözik egymástól. Az időtartammal szabadabban gazdálkodó iskola a gyermek kezdeményezőkézségével is számol. A tanítás-tanulás folyamata megoszlik a tanórán és a tanórán kívüli tevékenységek között. A gyermek akkor is tanul, ha a szabadban búvárkodik, kertészkedik, barkácsol, verset ír.

A tanórák nem mindig 45 percesek, gyakran több napon át is távol vannak a tanteremtől. A tanterem elsősorban kiállításra, megbeszélésre, minősítésre, feladatvállalásra szolgál. Gyakran a téma feldolgozása komplex megközelítésű, tantárgyi együttesek, sokkönyvűség segítségével történik.

A Szentlőrinci Iskolakísérlet (1969–1999) is komplex tantárgyakkal – A természet és társadalom fejlődése, Általános gazdasági ismeretek, Ember és természet – oldotta meg a nevelési rendszer struktúráját alkotó elemeit. Lásd⁷:

1. tanítás-tanulás,

2. értékteremtő munka és az értékekkel való gazdálkodás,

3. a „nevelők” közéleti tevékenysége (a közügyek intézése),

4. a tevékeny szabadidő-felhasználás intézményesen biztosított lehetősége.

A kötetlen órák (tanórák 30%-a) összehasonlításával természetkutató gyűjtőutakat szerveztek, játékos taneszközöket fabrikáltak, kertészkedtek... A „táboriskola” állandó székhelye a mecseki Orfűn létesített házikó. A gyakorlókertben megtermelt és a tanműhelyben előállított terméket az iskolaboltban értékesítették.

A tanárképzés zártságát is a merev időkeret okozza. Az államvizsga letételével bezárulnak az intézmény kapui. Az időnkénti megújulás, felfrissülés, tapasztalatcsere szerencsésebb volna rendszeres találkozások, összejövetelek, konferenciák rendezésével a tanárképző intézmény biztosította időkeretben. Az 1890–1900-as évek újjító, kezdeményező, alkotó pedagógusa bizonyára számíthatott a tanárképző intézmény által biztosított nyitottabb, szabadabb időkeretre.

A folyamatos önképzés, újjítókedv, kezdeményezési készség kibontakoztatásához bizonyos ösztönző „katalizátor” is szükséges. A gyermek képességeit is csak úgy lehet kibontakoztatni, ha rugalmas időkeretet biztosítunk számára. Ilyen lehet: pályázatokon való szereplés, publikálási lehetőség, kiállítás rendezése, szünidei táborozás stb. Sovány vigasz, ha csak ötven év elmúltával keresi meg egykori hallgatóit a tanárképző intézmény aranydiploma őrügyével.

Napjaink iskolai alternatívái – Waldorf, Rogers, Freinet stb. – azon munkálkodnak, hogy minél kötetlenebb, szabadabb időkeretet biztosítsanak az egyedi adottságokon – „Ki, miben tudós?” – keresztül minden gyermek jó közérzetéhez. A jelszó: tanulni nemcsak kötelező, de egyben örömforrás is. A tanítás és szabadidő egyidejűleg hat. További jellemzők:

– A gyermeknek nincs kijelölt állandó ülőhelye. A mozgatható munkaasztalok, székek mindig a célnak megfelelően rendezhetők át.

– A tanítás mindig foglalkozással, foglalkoztatottsággal párosul. A tananyagot nem megtanítják, hanem foglalkoznak vele.

– Nincs ki-becsöngetés. Akinek kell, kimegy WC-re és visszajön, folytatja lenyűgöző alkotómunkáját. A szünet időpontjában közösen állapotodnak meg, ami lehet tíz percnél hosszabb is.

Az alternatívák sok közös vonást mutatnak az 1890–1900-as évek iskolamodelljével. A külföldről átvett alternatíváknak vannak hazai megfelelőik is. Nagy kár, hogy ezek már a két világháború között is csak emlékként éltek. A három évtizedet (1969–1999) megért Szentlőrinci Iskolakísérlet sem tudta feltámasztani őket.

Iskolakert, tanműhely az alternatíváknál is hiányzik. A mostoha viszonyokon természetes anyagok (nád, gyékény, szalma, fűz vessző) és hulladékok megmunkálásával próbálnak úrrá lenni. Általánosan, az iskolarendszer egészére érvényesíthető hatásuk kidolgozása még várat magára.

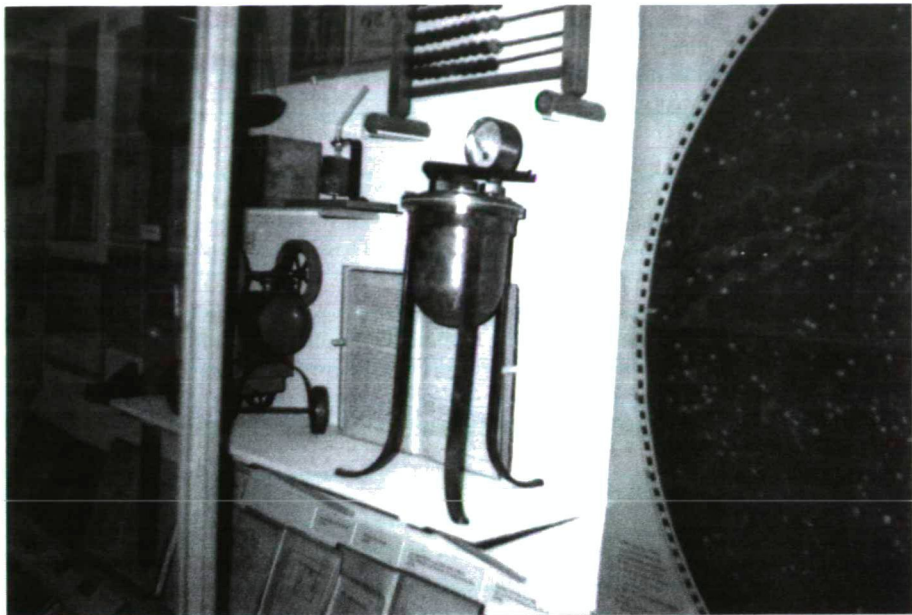
Pozitív jelenség: az irodalom választékának kínálata napról napra jobb. A könyvtárak, könyvesboltok hálózata a kis településeken is kielégítő. Bármely tantárgy tanításához beszerezhető:

- meglátni (bemutatás),
- megalkotni (cselekvés),
- elolvasni (kézikönyvek),
- rendszerezni (lexikonok).

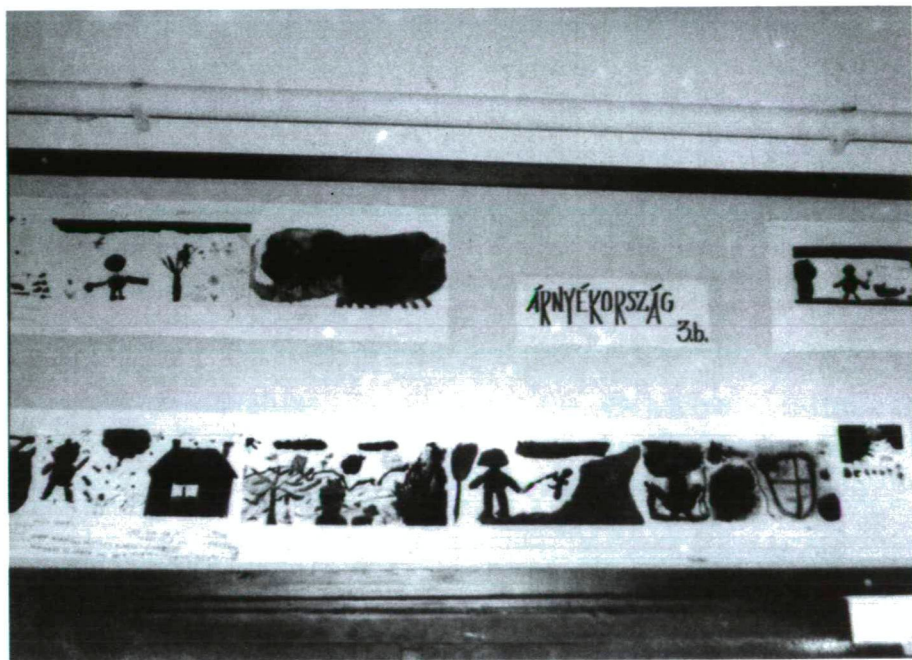
Az irodalom gazdag kínálata is sürgeti az iskolák tárgyi feltételeinek mielőbbi biztosítását, kivitelezését. De ez függ a tanárképzés „nyitottságától” is.

IRODALOM

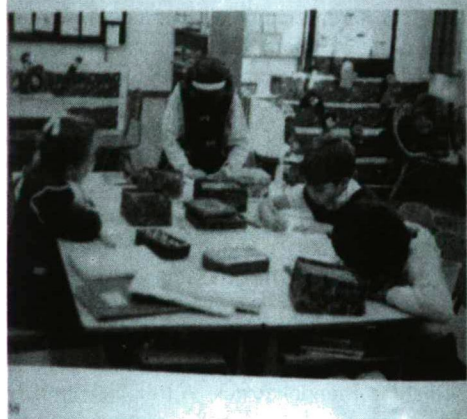
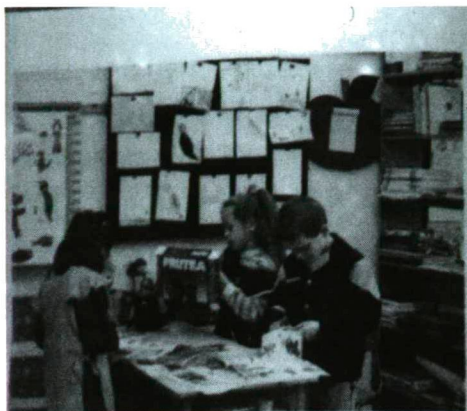
1. A kémia tanítása 1975/3. sz. 96. o. Laboratóriumi eszközök készítése huzalból.
2. Rajztanítás 1980/1. sz. 14. o. Anyaggyűjtés és képelemzés néhány esete.
3. Ezermester 1975/7. sz. 9. o. Vetítés fényárban.
4. Tapolczai Lapok 1917. április I. Nekrológ.
5. Tapolcai Újság 1925. május 31. A mi értékeink.
6. Pécs Gyuláné Beszedits Margit: Régi emlékek, régi emberek. (faksimile kiadás) Tapolca, 2006. 36-37. o.
7. Gesztesy Zsuzsa–Kocsis József: Szentlőrinci pedagógiai technikák gyűjteménye. Kemény Gábor Iskolaszövetség, 2001. 3., 61. o.

Tapolcai taneszközök. 1890–1900-as évek

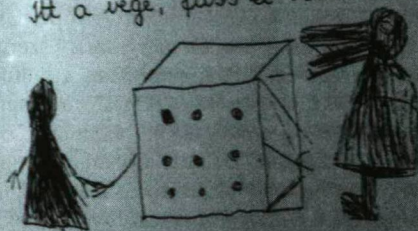

Szentlőrinci iskolakísérlet tanterme. 1969–1999.

A BÁBU ÉS A DOBÓKOCSA

A bábu és a dobókocka
 Egyszer egy bábu unatkozott.
 Gondolta, átmegy Dobókocka
 úrhoz.
 Megkérdezte a Bábú, ad-e
 neki ebédet.
 - Persze! - válaszolt a Dobókocka.
 Egy farkasbábu dobókockára
 éhret. A játékok kimentek
 az erdőbe. A farkas meglátta
 a Dobókockát és hamn!
 lekapta.
 Itt a vége, fuss el véle!

Dr. Péter, Alapítvány Iskola, Szentes

Magyar Freinet Egyesület nyári tábori rendezvénye